

مراسم محرم در اندونزی و تایلند

محمد علی ربانی (۱)
قسمت اول

تاریخ شیعه و سنت های محرم در جنوب شرقی آسیا و تاثیر این سنت ها در بقا و تداوم حیات جوامع شیعی منطقه به دلیل فقدان منابع و مستندات کافی و همچنین محدود بودن گنجایش و ظرفیت یک مقاله ممکن نیست ولی طی این نوشتار سعی شده است با بهره گیری از منابع موجود در کنار مشاهدات شخصی اینجانب طی پنجسال اقامت در منطقه به بررسی تاریخی جایگاه شیعه و سنت های جاری و رایج مربوط به محرم در میان شیعیان برخی از کشورهای جنوب شرقی آسیا همچون اندونزی، تایلند، برمه و فیلیپین بپردازم.

اندونزی

مجمع الجزایر اندونزی که از شمال به دریای چین جنوبی و اقیانوس آرام و از جنوب به اقیانوس هند متصل بوده همچون پلی بین دو قاره آسیا و اقیانوسیه واقع شده است امروزه با داشتن بیش از ۲۳۰ میلیون جمعیت چهارمین کشور پر جمعیت جهان و پر جمعیت ترین کشور اسلامی به شمار می آید. سرزمینی که می بایستی آن را مدخل اصلی و دروازه ورود و نشر اسلام در جنوب شرقی آسیا بشمارد. (۲)

هر چند در خصوص تاریخ دقیق ورود اسلام و نیز ملیت اولین گروه هایی که اسلام را در این سرزمین منتشر ساختند اتفاق نظر قابل قبولی وجود ندارد ولی قدر مسلم این که در اوائل قرن سیزدهم میلادی اسلام توانسته بود در بخش های مهم مجمع الجزایر اندونزی گسترش یافته و پیروان بسیاری را گرد خود جمع آورد. نکته اساسی و قابل توجه دیگر این که ورود و نشر اسلام در اندونزی، مالزی، فیلیپین، تایلند و سایر کشورهای حوزه جنوب شرقی آسیا در نتیجه مراودات مسالمت آمیز مهاجرین مسلمان بویژه تجار و بازرگانان مسلمانی بود که از سایر نقاط بویژه از خاور میانه با ساکنان این منطقه مراودات داشته اند. در این میان،

جنوب شرقی آسیا که امروزه بیشترین حجم جمعیتی جهان را در خود جای داده و پر جمعیت ترین کشور اسلامی، یعنی اندونزی، نیز در آن واقع شده است. به دلیل موقعیت جغرافیایی، ظرفیتها و جاذبه های طبیعی و تجاری از دیرباز محل تردد و تلاقی اقوام، فرهنگها، ادیان و آیین های بزرگ جهانی بوده است. مطالعه و بررسی تاریخ اسلام در جنوب شرقی آسیا بر این حقیقت انکار ناپذیر اذعان دارد که مذهب شیعه اگر چه امروزه از پدیده های نوظهوری بشمار می رود که در پی پیروزی انقلاب اسلامی ایران توانست در ساختار فرهنگی و مذهبی جوامع جنوب شرقی آسیا به عنوان یک گرایش رایج مذهبی مربوط به مسلمانان شیعه مذهب ایرانی، عرب و هندی در ورود و گسترش اسلام در این منطقه بر عهده داشتند قرن ها پیش ساکنان نواحی مختلف جنوب شرقی آسیا با این مذهب آشنا شده و به تدریج جمعیت های شیعی یکی پس از دیگری در میان اقوام و گروه های مختلف بومی منطقه شکل گرفت و رشد یافت. (۲)

نکته اساسی و حائز اهمیت که می توان به عنوان عامل اساسی در دیرینگی و قوام شیعه در جنوب شرقی آسیا از آن یاد کرد، تعلقات خاطر و اهتمام جوامع شیعی این منطقه نسبت به برپایی، حفظ و احیاء مراسم و سنت های محرم است. سنت هایی که موجب گشت تا اقلیت شیعه در کشورهای جنوب شرق آسیا که به دلیل فاصله جغرافیایی با پایگاهها و مراکز عمده شیعی و فشارهای فکری و فرهنگی جریان های اسلامی سنی و غیر اسلامی بویژه بودایی و مسیحی همواره در معرض اضمحلال و استحاله قرار داشتند. ریشه های فرهنگی و مذهبی خویش را حفظ کرده طی قرون گذشته به حیات خود ادامه دهند.

هر چند پرداختن به تمامی زوایا و جزئیات مربوط به

ظهور و حضور بادوام مسلمانان در جنوب شرقی آسیا از موضوع های جالب توجه در زمینه چگونگی گسترش اسلام در این بخش از جهان است. طبق شواهد و اسناد تاریخی اسلام به آرامی و از طریق مهاجرت مسلمانان برای تبلیغ و بویژه بازرگانی و تجارت و اقامت آنان در مناطق مختلف سبب پدید آمدن جوامع مسلمان کوچک و بزرگ در این منطقه شد. در این میان وجود اقلیت های شیعه نیز حائز اهمیت است و نکته های تاریخی جالب توجهی در خود دارد. گزارش زیرا به صورت گذرا به وضعیت تاریخی مسلمانان، بویژه شیعه و برگزاری مراسم محرم و بزرگداشت شهدای کربلا در چهار کشور اندونزی، تایلند، برمه و فیلیپین می پردازد. این گزارش توسط سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در اختیار کیهان فرهنگی قرار گرفته است که بدین وسیله سپاسگزاریم. گزارش را به دلیل حجم زیاد آن در دو شماره ارائه می کنیم. در این شماره مطالب شیعیان اندونزی و تایلند چاپ می شود و ادامه را در شماره بعدی می خوانید.

بازرگانان و مبلغان شیعه مذهب ایرانی، هندی و همچنین سادات عرب مهاجر از حضر موت سه گروه عمله ای هستند که منابع تاریخی بر نقش موثر و اساسی آنان در ورود و نشر اسلام در این منطقه تأکید دارد. (۴) از اینرو سه مجرای اصلی ورود و نشر مذهب شیعه و اندونزی به شرح زیر است.

عرب های سید

در دوران خلفای عباسی زمانی که حاکمان ستمگر آل عباس عرصه را بر خاندان اهل البیت علیهم السلام و شیعیان تنگ کرده و انواع مظلوم غیر انسانی را در حق آنان اعمال کردند. تعدادی از سادات شیعی امامی که منتسب به خاندان اهل البیت عصمت و طهارت (ع) بودند به قصد یافتن محیطی امن برای زندگی از حضر موت به بغداد و از آنجا راهی شبه قاره هند و سپس باسوار شدن بر کشتی های تجاری که عازم سواحل اندونزی و دیگر کشورهای جنوب شرقی آسیا بودند وارد این مناطق گشتند. اولین سادات مهاجر به اندونزی که از طریق هند به این سرزمین آمد شخصی از نوادگان امام جعفر صادق (ع) به نام «احمد بن عیسی» معروف به احمد مهاجر است که همراه خانواده خود در ۱۳۱۷ هجری وارد اندونزی شده و در آنجا ساکن گشت.

فرزندان و نوادگان احمد مهاجر که در نزد ساکنان اندونزی از جایگاه و منزلت بالایی برخوردار بودند به مناطق مختلف اندونزی مهاجرت کرده و به تبلیغ و نشر اسلام پرداختند. این گروه از مهاجرین عرب که نقش قابل توجهی نیز در تاریخ اندونزی بویژه دوران مبارزات استقلال طلبانه ملت مسلمان اندونزی علیه استعمار هلند بر عهده داشتند آثار و مستندات بر جای مانده، عمدتاً شیعی است. برخی از چهره های شناخته شده از سادات عرب در اندونزی به شرح زیر است: مرحوم علامه «سید محمدبن احمد المحضار» که در ۱۳۴۳ هجری در شهر سورابایا وفات یافت. وی عالمی جلیل القدر و شاعری پرتوان و صریح الهجه بود. از وی تالیفات و تعلیقات متعددی موجود است. دیوان بزرگ شعر وی نیز چاپ شده و در آن قصائدی در وصف امام علی (ع) و دیگر ائمه معصومین (ع) وجود دارد. نمونه هایی از اشعار وی که به زبان عربی و در وصف امیرالمومنین (ع) سروده است به شرح زیر است:

ایامن قال جهلافی علی
بان النص کان به خفیا
هو الاولی به من غیر نص
و کیف و قد بدی منه جلیا
فاقرایه التبلیغ فیها
تجد نصا فیض الناصیا
کذالک انما الاوی کیمیا
تحقق انما قلوا قریا (۵)

مرحوم «سید تحصیل» از عموزادگان سید محمدبن عقیل از خاندان «ال یحیی» از دیگر بزرگان سادات در اندونزی است. از وی نیز دیوان بزرگ شعری به یادگار مانده است. او در اواسط قرن سیزدهم هجری می زیسته

□ اولین نفر از سادات مهاجر حضر موت که از طریق هند به اندونزی رفت، شخصی از نوادگان امام جعفر صادق (ع) به نام «احمد بن عیسی» معروف به «احمد مهاجر» بود. این اتفاق در سال ۱۳۱۷ هجری روی داد. فرزندان و نوادگان احمد مهاجر که شیعه بودند، جایگاه ویژه ای در این سرزمین یافتند و به تبلیغ اسلام پرداختند.

است و قصائد و اشعاری نیز در مدح ائمه معصومین علیهم السلام و حقانیت امامت اهل البیت عصمت و طهارت دارد. مرحوم «سیدعلی بن احمد شهاب» بزرگ خاندان آل شهاب و از مبلغین نامی مذهب امامیه در اندونزی و از بنیانگذاران جمعیت خیریه، یکی از سازمان های اسلامی بزرگ و قدیمی در این کشور به شمار می آید. وی نیز که در مبارزات استقلال طلبانه بر ضد استعمار هلند نقش عمله ای بر عهده داشت در سال ۱۳۶۵ هجری وفات یافت. از دیگر افراد نامی بیت آل شهاب می توان از «سیدابوالمرتضی ابن شهاب» نام برد. از وی بیش از ۲۷ جلد کتاب و همچنین دیوان شعری باقیمانده است که از جمله آن می توان از قصیده وی در وصف امام جعفر صادق (ع) یاد کرد که در بخشی از آن می گوید:

قضیه اشبه بالمرزئه
هنا البخاری امام الفته
بالصادق الصلیق ما احتج فی
صحیحه و احتج بالمرجنه
و مثل عمران بن حطان او
مروان و ابن المراه المخطنه
ان الامام الصادق المجتبی
بفضله الاوی ات متبته (۶)

مرحوم علامه جلیل القدر «سیدعقیل بن زین العابدین الجفری» مرحوم «سیدعبدالله ابن علوی الحناده» بزرگ خاندان آل حناده، مرحوم «سیداحمد السقاف» از دیگر شخصیت های بزرگ سادات در اندونزی است که علاوه بر نقش فعال سیاسی و اجتماعی که در دوره

مبارزات استقلال طلبانه مردم اندونزی بر ضد استعمار غرب بر عهده داشتند آثار مکتوبی نیز در دفاع از مکتب اهل البیت (ع) از خود بر جای گذاشتند. هر چند بخش عمله ای از سادات در اندونزی و دیگر کشورهای حوزه جنوب شرق آسیا به مرور زمان و به دلیل موج مذهبی غیر شیعی و اختلاط با دیگر اقوام، تغییر مذهب دادند ولی امروزه نیز هم در اندونزی و هم در سایر کشورهای جنوب شرقی آسیا از جمله مالزی، سنگاپور، برونئی، فیلیپین و تایلند که سادات در آن چه در گذشته و چه در عصر حاضر از جایگاه موثر و فعالی در عرصه های فرهنگی سیاسی و اجتماعی آن برخوردار بودند همواره در اتساب خود به خاندان عصمت و طهارت (ع) افتخار کرده و در تبلیغ و ترویج عقاید و سنت های مذهبی شیعه همت می گماشتند.

علاوه بر سادات مهاجر به اندونزی، گروه های دیگری از سادات نیز به دیگر کشورهای حوزه جنوب شرقی آسیا و مالزی مهاجرت کردند. سلاطین برونئی و همچنین بسیاری از امراء و سلاطین در فیلیپین و حکام نواحی «پالمینگ» و «کوبو» در مالزی شرقی از نسل سادات بوده که برخی از آنان از طریق امام حسن (ع) و برخی دیگر از طریق امام حسین (ع) و امام صادق (ع) نسبشان به پیامبر (ص) می رسد. لازم به ذکر است که سلطان فعلی برونئی یعنی «سلطان حسن البولکیا» یا (البوالقیه) بیست و ششمین نسل از سلسله «شریف علی» مؤسس سلسله سادات البوالقیه می باشد که نسبشان به امام حسن مجتبی (ع) می رسد. (۷)

ایرانیان

ریشه های تاریخی مرادوات ایرانیان با جوامع جنوب شرقی آسیا به دوره اشکانیان بازمی گردد. در دوره اسلامی نیز به دلیل جایگاه با اهمیت فرهنگی، تمدنی و تجاری ایران این مرادوات گسترش یافت. شاید بتوان ورود کاروان های تجاری و دریایی ایران در قرن سوم هجری را بزرگترین واقعه اقتصادی و فرهنگی آن دوره خواند. در این زمان که نواحی اطراف تنگه ملاکا به صورت مراکز عمله بازرگانی درآمده بودند کشتی های تجاری ایرانی که حامل مبلغان شیعی مذهب نیز بود وارد سواحل این کشور شدند. افکار و اندیشه های شیعی و ایرانی از طریق همین بازرگانان و مبلغان ایرانی در نواحی مختلف از جمله نواحی غربی سوماترا رواج یافت. در زمان پادشاهی اسلامی «یاجانگ» در جاوه مرکزی دکتربین شیعه بویژه برخی اندیشه های عرفانی و فلسفی اندیشمندان شیعی و ایرانی از طریق علماء و مبلغین اندونزیایی که در نزد ایرانیان آموزش دیده بودند رواج یافت. نظریه «وحدت وجود» در «آچه» توسط حمزه فنصوری شاعر و عارف نامی مالایی که به خوبی زبان فارسی نیز می دانست به یک مکتب فلسفی و عرفانی تبدیل گشت. اغلب آثار حمزه فنصوری مملو از شعر و تصوف ایرانی است. (۸) حضرت «شیخ سیتی جنا» یکی از عرفای جاوه، ادعاهایی چون حلاج داشت که به همین دلیل کشته شد و از آن پس وی را حلاج

جاوه نامیدند.)

شکل گیری دولت های اسلامی در منطقه و نفوذ عالمان و بازرگانان ایرانی در دربارهای اسلامی اندونزی و در نتیجه کسب پست های بالا توسط آنان باعث ترویج فرهنگ ادب و هنر ایرانی و شیعی در اندونزی گشت. این امر در پی افزایش جمعیت ایرانیان ساکن در اندونزی زمینه بیشتری یافت. برخی از مورخان همچون پروفیسور «عرفی» در خصوص نفوذ اقوام ایرانی در اندونزی بر این باور است: «قوم لر در زمان پادشاهی نصرالدین بکر - ۳۰۰ هجری - در جاوه شرقی دهکده مخصوصی به نام loren به معنای محل زندگی افراد لر تاسیس کردند. سپس در حدود سال ۳۱۰ هجری به بعد دیگر اقوام ایرانی همانند قوم «جاودانی» در منطقه سوماترای شمالی «پاسای» زندگی می کردند و خط جاوی را تنظیم و تلویح کردند. قوم شیعه نیز که در دوره «رکن اللوله ابن حسن بن بویه دیلمی» حدودا سال ۳۵۱ هجری در سوماترای شرقی زندگی می کردند دهکده ای به نام «سیاک» siak بنا کردند. اقوام ایرانی دیگری نیز همانند «الرومی» «شبانکاره» و «اشرف» در دیگر نواحی اندونزی ساکن بودند. (۹) نفوذ عمیق فرهنگ و ادب فارسی در این منطقه به گونه ای پیش رفت که امروزه نیز بیش از ۳۵۰ واژه فارسی در ادبیات ملایو وجود دارد. (۱۰)

مهاجرین و سربازان شیعه منهدم هندی

رویداد تاریخی دیگری که موجب نفوذ و گسترش فرهنگ و سنت های مذهبی شیعه در میان مردم اندونزی گشت حضور سربازان هندی شیعی مذهبی بود که توسط نیروهای استعماری بویژه در زمانی که «سرافلز» حاکم انگلیسی - بین سال های ۱۸۱۱ - ۱۸۱۶ م - بر بخش هایی از منطقه حکومت می کرد به این سرزمین آورده شدند.

علاوه بر آن، نفوذ و تاثیر عمیق فرهنگ و تمدن ایرانی و شیعی در شبه قاره هند که قرن های متمادی در بخش های وسیعی از سرزمین هند رواج داشت موجب گشت تا بازرگانان و مهاجران مسلمان و شیعه منهدم هندی که وارد نواحی مختلف اندونزی، تایلند، مالزی، برمه، سنگاپور و سایر مناطق در جنوب شرقی آسیا می شدند به مبلغان فرهنگ ایرانی و منهدم شیعه تبدیل گردند. نکته قابل توجه این که به دلیل تاثیر و نفوذ تاریخی و سنتی هند بر جوامع جنوب شرقی آسیا، چه در دوره پادشاهان هندو - بودایی و چه در دوره اسلامی سطح و میزان تاثیر گذاری و واسطه گری مهاجران و بازرگانان هندی در انتقال و ترویج فرهنگ ایرانی و شیعی در منطقه قابل توجه و عمیق بوده است. به گونه ای که امروزه بسیاری از سنت ها و فرهنگ دینی و مذهبی شیعیان قدیم ساکن در اندونزی، مالزی و برمه برگرفته و متأثر از سنت ها و آیین های رایج در جوامع شیعی در شبه قاره هند است.

در کنار این سه جریان عمده در نفوذ و ترویج منهدم شیعه در اندونزی، بازرگانان مسلمان چینی که توسط

مستندات تاریخی نقطه شروع

تشیع در تایلند را به اوایل قرن ۱۷ م. و دوران آیوتایا می رسانند یعنی زمانی که دو برادر ایرانی به نام های «شیخ احمد» و

«محمد سعید» بایک کشتی تجاری و با هدف تجارت و تبلیغ اسلام وارد بندر پروونق آیوتایا، پایتخت وقت سیام شدند و در این سرزمین اقامت گزیدند که مصادف است با سلطنت شاه «ناراسون»

در این کشور.

مبلغان و بازرگانان مسلمان ایرانی با اسلام آشنا شده بودند و همچنین سربازان ارتش فاطمی مصر که در اوایل قرن چهارده میلادی در «سینانگ کابانو» مستقر بودند را باید از دیگر عوامل انتشار منهدم شیعه در اندونزی برشمرد.

محرم در اندونزی

نکته قابل توجه در سیر تاریخی شیعه در اندونزی، سنت ها و بقایای هر چند تحریف شده برخی آداب و رسوم شیعه بویژه مراسم و سنت های محرم در مناطق مختلف اندونزی علی رغم تغییراتی است که به مرور زمان بر اثر قطع ارتباط بین مسلمانان این خطه و مسلمانان جهان در سه قرن و نیم حاکمیت استعماری هلند به وجود آمده است. از سنت ها و مراسم رایج و دیرپا در میان جامعه اندونزی که دارای ریشه های شیعه و ایرانی است مراسمی است که در نقاط مختلف این کشور در طی دهه اول ماه محرم به ویژه در روز عاشورا برپا می گردد. هر چند مراسم و سنت های فعلی ماه محرم در اندونزی از شکل اصلی آن خارج شده و با سنت های ملی در هم آمیخته است ولی باز هم از عشق و محبت عمیق مردم این منطقه به خاندان اهل البیت عصمت و طهارت (ع) و میزان نفوذ فرهنگ شیعی در این سرزمین حکایت دارد. از این رو امروزه ذکر دلاوری ها و مظلومیت حضرت حسین ابن علی (ع) در قالب نمادهای مذهبی و ملی متأثر از شیعه به یک مراسم پر شور مذهبی در برخی ایالت ها از جمله سوماترا و جاوه تبدیل گشته است. در مناطقی چون «پاری مان» در غرب سوماترا؛ «بنگکولو» «پی دی» «آچه» «گریسیک» و «باتیوانگی» و چند نقطه دیگر در جزیره جاوه، مراسم

مختلفی در طول ماه محرم برگزار می شود. در جزیره سوماترا مردم عزای حسینی را «تابوت»، در جزیره جاوه به نام «ماه سورا» (عاشورا) و در آچه، ماه حسن و حسین (ع) و در غرب سوماترا نیز «ماه تابوتیک» (تابوت) می نامند. (۱۱)

ذکر شهادت و خاطره مظلومیت حضرت سیدالشهداء (ع) در این مناطق بایرایی مراسم در قالب نمادهایی چون «تابوت»، «براق»، یا «ذوالجناح» و همچنین پختن اقسام غذا صورت می گیرد. در دهه اول محرم، مردم شهرهای مختلف جاوه و سوماترا غذای مخصوصی آماده می کنند که در جاوه «بویور سورا» یعنی حلیم عاشورا نامیده می شود. این غذای مخصوص که شبیه «آش» ایرانی است از نخود و برخی غلات همانند گندم، جو، ذرت و شیر تهیه و با برخی ادویه جات نیز تزیین می شود و در روز عاشورا بین مردم فقیر، همسایگان، دوستان و اعضای خانواده به نام و یاد حضرت امام حسن (ع) - با این گمان که آن حضرت هم در روز عاشورا در کربلا به شهادت رسیده اند - توزیع می شود. در آچه، این غذا «کانجی عاشورا» یعنی غذای عاشورا خوانده می شود و از موادی چون گندم، شیر، شکر، حبوبات و همچنین برخی از میوه ها مانند: انبه، انار و موز تهیه می شود. این غذا پس از تهیه به مسجد و یا مرکز دینی و فرهنگی روستا و یا شهر برده و بین مردم توزیع می شود. همچنین در جاوه در روز عاشورا «شورا» می پزند و به یاد دو نواده پیغمبر (ص) یعنی امام حسن (ع) و امام حسین (ع) آن را به دورنگ قرمز و سفید تهیه می کنند، آنگاه فرزندان کوچک و اطفال را گرد می آورند تا تیمی و غم خاندان اهل البیت (ع) را در روز عاشورا به تصویر بکشند.

به اعتقاد مردم «آچه» انجام اموری همانند ازواج، کارهای مهم تجاری، کاشت و یا درو محصول، موجب هتک حرمت ماه محرم می شود و هر کس که در این ایام به این امور اشتغال ورزد به رویدادهای ناگواری دچار خواهد شد. از اصلی ترین مراسم سنتی مربوط به ماه محرم در اندونزی مراسم «تابوت» به شمار می آید. در «پی دی» در استان آچه، اهالی محل به همراه مهاجران هندی، تابوتی چوبی و تزیین شده با کاغذهای رنگارنگ را که بر روی آن قبر مطهر امام حسین (ع) تصویر شده است بر دوش می کشند و آن را در تمام روز به حرکت در آورده و در شهر می گردانند و در عصر عاشورا آن را به دریا می اندازند. در مناطقی چون: «بنگکولو» و «پاری مان» نیز مراسم تابوت، اهمیت ویژه ای دارد. مردم این مناطق این مراسم را از مهاجران جنوب هند آموخته اند. در «پاری مان» تابوت از چوب بامبو، خیزران، پارچه، کاغذهای رنگارنگ و ورقه های نقره ساخته می شود و در مجموع ساخت آن که هزینه ای قریب به دو هزار دلار در بر دارد از راه جمع کردن هدایای مردمی تامین می شود.

اوج مراسم محرم در «پاری مان» در روز عاشورا است که در ناحیه مرکزی شهر برگزار می شود. شروع این

مراسم در این منطقه در اول ماه محرم از طریق گرفتن مقداری گل از رودخانه در نیمه شب آغاز می گردد. این گل در ظرفی که بایک پارچه سفید پوشیده شده است در تابوت در کفنی که تقریباً نیمه متر مربع است قرار می گیرد. این تابوت که سمبل قبر امام حسین (ع) است به جهت تقدس شجاعت و شهادت آن حضرت، با پارچه سفید پوشیده می شود (۱۲).

در پنجمین روز ماه محرم، ساقه درخت موز از باغی بریده می شود. این ساقه تنها باید بایک ضربه شمشیر تیز بریده شود. این عمل نشانه ای از شجاعت حضرت قاسم (ع) در واقعه کربلاست. در هفتمین روز محرم در ساعت ۱۲ بعد از ظهر، سمبلی از دست امام حسین (ع) که در یک گلدان قرار داده شده است در خیابان ها گردانده می شود و مردم به یاد واقعه غم انگیز و جانسوز کربلا به گریه و زاری می پردازند. در صبح نهم محرم، عمامه ای سفید که «توران» خوانده می شود به نشانه عمامه امام حسین (ع) تهیه می شود و طی مراسمی خاطرات و فداکاری های امام حسین (ع) یادآوری می شود. در روز دهم محرم مراسم تابوت به اوج خود می رسد. مردم از نواحی مختلف به «پاری مان» می آیند و طی این روز تابوت، عمامه و دست امام حسین (ع) در یک حرکت دسته جمعی توسط جمعیت حاضر در خیابان ها گردانده می شود. در غروب این روز، گروه های عزادار به صورت دسته های منظم به کنار ساحل «پاری مان» می روند تا پایان این مراسم یعنی انداختن تابوت به دریا را شاهد باشند. انداختن تابوت در دریا نشانه پایان مراسم و مرگ ذوالجناح یا براق در آسمان است که به ملاقات صاحبش امام حسین (ع) و سپس به بهشت می رسد. با انداختن تابوت به دریا برخی از مواد با ارزش آن از جمله پارچه های تزیینی را از آب جمع می کنند تا در مراسم سال آینده از آن استفاده کنند. تابوت به آهستگی در آب فرو می رود و در امواج دریانا پدید می شود. مردم نیز با تاریک شدن هوا با فریادهای یا حسین (ع) به خانه های خود باز می گردند. این مراسم که محصول اختلاط فرهنگ و سنت های بومی هندی و ایرانی است در طول سال های حضور سربازان و بازرگانان شیعه مذهب هندی رواج یافت. (۱۳)

آثار فرهنگی این سنت مذهبی شیعیان هند، امروزه در جزایر کارائیب نیز مشاهده می شود. مردم ناحیه اوتارپرادش هند که تحت حکومت یک سلسله شیعه ایرانی اداره می شدند، مراسم محرم را همراه با سنت های محلی خویش به پامی داشتند که با مهاجرت کارگران هندی- طی سال های ۱۸۴۶-۱۹۱۷م- به این جزیره مراسم محرم در بین ساکنان آن منطقه نیز رواج یافت. (۱۴)

مراسم سنتی محرم در میان مردم اندونزی هر چند به مرور زمان از اهمیت اصلی مذهبی خود علول کرده و بیشتر به شکل سنت های محلی درآمده است ولی اعتقادات مردم به شرکت در چنین مراسمی پابرجاست.

□ مراسم محرم و سنت های مربوط به عزاداری در دهه اول این ماه در میان شیعیان به ویژه شیعیان قدیم تایلند از مهمترین و ماندگارترین بخش از حیات فرهنگی شیعه در تایلند به شمار می آید. این مراسم سنتی علاوه بر نقش مؤثر و سازنده آن در حفظ هویت شیعی در تحولات سیاسی این کشور نیز تاثیر گذاشته است.

گفته می شود در «مینانگکابائو» اگر شوهری، زنش را از رفتن به مراسم تابوت بویژه در روز دهم محرم باز دارد، آن زن سخت ناراحت شده درخواست طلاق می کند. گذشته از مراسم و سنت های فوق که با باورهای بومی و غیر شیعی در آمیخته است، امروزه جامعه شیعه اندونزی چه شیعیان قدیم- که عمدتاً از سادات تشکیل شده اند- و چه نسل جدید شیعه که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به این مذهب روی آورده اند در مناطق مختلف اندونزی در ایام محرم در مساجد، حسینیه ها و منازل اجتماع کرده به عزاداری می پردازند.

طی این مراسم که از اول محرم به مدت ده روز برپا می گردد اشعار و مرثی در ذکر مصائب اهل البیت (ع) و شهدای کربلا به زبان فارسی، مالایی و عربی قرائت شده، ذاکرین و روحانیون شیعی به اجرای برنامه های مذهبی و عزاداری می پردازند. در اغلب این مراسم، افراد خیر، هزینه پذیرایی را برعهده گرفته و با جمع آوری نذورات و پخت غذا از عزاداران پذیرایی می نمایند. اوج این مراسم که شباهت های بسیاری با مراسم عزاداری در ایران و دیگر کشورهای شیعه نشین دارد به روزها و شب های تاسوعا و عاشورا اختصاص دارد.

نکته پایانی آن که، محرم عاملی جهت حفظ هویت مذهبی و فرهنگی شیعیان در این کشور تبدیل گشته و حلقه وصلی است که جمعیت های شیعی در این کشور با گرایشات مختلف را زیر خیمه ای واحد، گرد هم جمع آورده است.

تایلند
تایلند که تاروزگاران نه چندان دور، سرزمین «سیام»

نامیده می شد در جنوب شرقی آسیا و در شبه جزیره هند و چین واقع شده است. این کشور از شمال و غرب با برمه و از شمال و شرق نیز با کشورهای لاوس و کامبوج هم مرز بوده و از جنوب تادرون شبه جزیره مالایی مابین دریای بنگال امتداد یافته و به کشور مالزی نیز متصل است. مساحت کل تایلند پانصد و سیزده هزار کیلومتر مربع و جمعیت آن قریب به ۷۰ میلیون نفر است که از این میان ده درصد از کل جمعیت کشور مسلمان و اکثریت را پیروان آیین بودا تشکیل می دهند. شیعیان تایلند که همانند شیعیان اندونزی به دو گروه قدیم و جدید تقسیم می شوند، جمعیتی بالغ بر ۵۰ هزار نفر را شامل می شوند.

پیشینه تاریخی مذهب شیعه در تایلند به دلیل نقش و موقعیت مشخص و غیر قابل انکار شیعیان ایرانی تبار در بخشی از دوره تاریخ سیام بیش از دیگر کشورهای جنوب شرقی آسیا از جایگاه تاریخی مشخص و متنی برخوردار است. از این رو برخلاف آن چه که در خصوص تاریخ شیعه در این کشور ذکر شد در تایلند عمدتاً عنصر ایرانی در ورود و نشر شیعه در این کشور دخیل بوده، دیگر گروهها نقش بسیار کم رنگی در روند تاریخی ورود و نشر شیعه در این کشور برعهده داشتند. هر چند پیشینه روابط بازرگانی و تجاری ایرانیان با مردم سیام به قبل از اسلام باز می گردد ولی دوران طلایی و بخش اساسی از روابط ایرانیان با این کشور را باید به اوائل قرن شانزدهم به بعد دانست. به دلیل اهمیت نقش ایرانیان در تاریخ سیام و همچنین نقش مؤثر و با اهمیت آنان در ورود و گسترش اسلام و به ویژه مذهب شیعه در این کشور لازم است قبل از پرداختن به بحث محرم در تایلند به جایگاه تاریخی شیعه در این سرزمین اشاره شود. تاریخ شیعه در تایلند را به چهار دوره «آیوتایا»، «تونبورى»، «بانکوک» و «دوره پس از پیروزی انقلاب اسلامی» می توان تقسیم کرد.

- دوره آیوتایا (۱۵)

آیوتایا که در اسناد ایرانی (۱۶) از آن به عنوان شهر «ناو» یاد شده است از ۱۳۵۰ تا ۱۷۶۷ م به مدت ۴۱۷ سال، پایتخت سیام و از بنادر مهم منطقه و محل تردد تجار و خارجیان بسیاری از کشورها و سرزمین های مختلف بوده است.

مستندات تاریخی نقطه شروع تشیع در تایلند را به اوائل قرن هفده و دوران آیوتایا در این سرزمین مرتبط می دانند. (۱۷) یعنی زمانی که دو برادر به نام «شیخ احمد» و «محمد سعید» به همراه یک کشتی تجاری و به قصد تجارت و تبلیغ دین وارد بندر پررونق «آیوتایا» پایتخت وقت سیام شده و در این سرزمین رحل اقامت گزیدند. ورود شیخ احمد قمی به آیوتایا همزمان با دوره سلطنت شاه «ناراسون» یکی از پادشاهان نامی سیام روی داد. این پادشاه که پس از چندین سال اسارت در «برمه» به سیام بازگشته بود، توانست پس از مرگ پلر (۱۵۹۰ م) در نبردی که در سال ۱۵۹۳ م با سربازان برمه رخ داد کشورش را از سلطه پانزده ساله قوای برمه

آزاد سازد. (۱۸) شیخ احمد به همراه برادرش محمد سعید و جمعی دیگر از تجار ایرانی در محله «کابی» شهر آیتایا ساکن شده و به کسب و تجارت مشغول گشت. شیخ برخلاف برادرش محمد سعید که پس از مدتی به وطن بازگشت برای همیشه در سیام ساکن گشت و با بانویی جوان از آیتایا به نام «cbchuy» ازدواج کرده، از وی صاحب دو پسر به نام های «chun» و «chom» و یک دختر به نام «chi» شد. مراتب علمی و تجربه شیخ احمد قمی بویژه در امور بازرگانی و کشوری وی را مورد توجه دولت وقت آیتایا که به دلیل خسارت های ناشی از جنگ های طولانی و مخرب با کشور همسایه اش برمه از کمبود نیروی انسانی متبحر و کارآمد رنج می برد قرار داد. شیخ احمد توانست طی شش دوره پادشاهی سیام که در فاصله سیست ساله از ۱۵۹۰-۱۶۱۰ م بر آیتایا حکم می راندند ارتباطات نزدیکی با دربار و پادشاهان وقت برقرار نموده و به مقامات عالی حکومتی دست یابد. شایستگی ها و خدمات صادقانه شیخ احمد قمی محبوبیت وی را در نزد دربار و پادشاهان وقت افزایش داد و موجب گردید تا وی و برخی دیگر از هموطنان ایرانی اش مراتب پیشرفت و تعالی را یکی پس از دیگری طی

نمایند. در دوران پادشاهی شاه «songdeum»، شیخ احمد به عنوان مشاور عالی و وزیر خزانه داری مسؤولیت تمامی امور مربوط به تجارت خارجی که در آن زمان در اختیار دربار بود را بر عهده داشت. ذکاوت، شرم اقتصادی و مدیریت شایسته وی در کنار امانت داری و درستکاری اش، از وی فردی موفق و قابل اعتماد ساخته بود. کسب عناوین و القاب عالی دولتی همانند وزارت امور شهری ناحیه شمال، وزارت خزانه داری سلطنتی، گمرک و امور خارجه توسط شیخ احمد و سایر منسوبین وی، جایگاه و موقعیت ممتازی را برای شیخ و سایر ایرانیانی که در سیام حضور داشتند فراهم ساخت. (۱۹) دفاع شیخ احمد و دیگر مسلمانان ایرانی از شاه در برابر فتنه و توطئه براندازی مزدوران ژاپنی و برخی دیگر از خارجی های ساکن در آیتایا بر تحکیم و تقویت نقش و موقعیت ایرانیان ساکن در آیتایا افزود و مقام شیخ را تارتبه صدر اعظمی ارتقاء داد. پس از شیخ احمد قمی، نوادگان و برادرزاده های وی و سایر ایرانیان همچون «محمد استرآبادی»، «عبدالرزاق گیلانی» و... موقعیت و نفوذ ایرانیان در دربار سیام را حفظ کرده و عالی ترین مناصب حکومتی همچون وزارت و صدر اعظمی را در اختیار خود داشتند. در این دوره با گسترش حضور ایرانیان، محله های ایرانی نشین

در پایتخت سیام شکل گرفت و ایرانیان تأثیرات فرهنگی عمیقی از خود بر جای گذاشتند. (۲۰)

شاید بزرگترین و اساسی ترین اتفاق و رخدادی که توانست نقش حائز اهمیت را در حیات و گسترش شیعه در تایلند بر عهده گیرد، شکل گیری نهاد «شیخ الاسلامی» توسط شیخ احمد قمی بود. همانگونه که اشاره شده به دلیل رونق تجاری بندر آیتایا پایتخت وقت سیام، اقوام و مهاجرین بسیاری از سایر ملل و کشورها از جمله مسلمانان هندی، چینی، مالایی و بویژه ایرانی در این شهر و سایر نواحی ساکن بودند. ضرورت تشکیل نهادی جهت نظارت و تمرکز بخشیدن به امورات مذهبی و حقوقی مسلمانان پادشاه وقت «پراچا سونگ تام» را بر آن داشت تا به پیشنهاد شیخ احمد قمی مبنی بر تشکیل نهاد شیخ الاسلامی تن دهد و او را به عنوان اولین شیخ الاسلام تحت عنوان «شیخ احمد قمی راجامو نتری» برگزیند. هرچند شیخ احمد قمی در طی بیش از پنج دهه حضورش در سیام، مناصب و مقامات عالی رتبه بسیاری را به خود اختصاص داده بود ولی منصب شیخ الاسلامی نام وی را به عنوان مؤسس این نهاد و اولین شیخ الاسلام تایلند ماندگار ساخت. شیخ احمد قمی در سال ۱۶۵۰ م و در سن ۸۸ سالگی در حالی که طی سلطنت شش تن از پادشاهان بزرگ

سیام، نقش و جایگاه با اهمیتی را به خود اختصاص داده بود دارفانی را وداع کرد. پس از وفات شیخ احمد قمی، نوادگان و برادرزادگان وی موقعیت و جایگاه ایرانیان در دربار سیام را حفظ کرده و منصب شیخ الاسلامی که بزرگترین نهاد مذهبی و حقوقی مسلمانان تایلند در این دوره به شمار می آمد را در اختیار داشتند. «کیو» «سون» و «شین» سه تن از شیخ الاسلام های شیعی و ایرانی دوره آیتایا و از منسوبین شیخ احمد قمی بودند که ریاست این نهاد را در این دوره بر عهده داشتند. (۲۱)

دوره تونبوری «واتاناکوسین»

با سقوط آیتایا، پایتخت سیام به دست ارتش برمه در سال ۱۷۶۷ م نوادگان شیخ احمد قمی و دیگر ایرانیان مقیم این شهر همانند سایر افراد در جست و جوی محلی امن و مناسب، راهی نواحی جنوبی شهر آیتایا و حاشیه رودخانه «چائوپرایا» شده و در منطقه «تونبوری» که امروزه بخشی از کلان شهر بانکوک به شمار می آید ساکن شدند. شیعیان با استقرار در محل جدید مسجدی نیز بنا کردند که امروزه از بناهای قدیمی و تاریخی شهر بانکوک به شمار می آید. در این مسجد که «تانسون» نام دارد، قبرستانی نیز وجود دارد که محل دفن چند تن از شیخ الاسلام های شیعه از نسل شیخ احمد قمی است.

در دوره تونبوری هر چند نقش و موقعیت نوادگان مسلمان و شیعه مذهب شیخ احمد قمی نسبت به نوادگان بودایی شیخ که تغییر مذهب داده بودند و در مناصب عالی حکومتی بویژه ارتش و وزارت امور خارجه نفوذ گسترده ای داشتند کم رنگ تر بودند ولی در این دوره نیز منصب شیخ الاسلامی تایلند تا سالیان درازی در اختیار نوادگان و بستگان شیخ احمد قمی بود به گونه ای که از هفده شیخ الاسلامی که از زمان تاسیس این نهاد عالی مذهبی مسلمانان تایلند تاکنون در این سمت فعالیت داشتند، سیزده تن شیعه و از ایرانیان و نوادگان شیخ احمد قمی بودند.

شیخ الاسلام های شیعه مذهب و ایرانی تبار تایلند در دوره تونبوری نیز علاوه بر پست عالی مذهبی، عمدتاً در مناصب اداری و نظامی نیز فعالیت داشتند. جناب «چولاکان کو» (۲۲) پسر شیخ الاسلام «شن» اولین شیخ الاسلام دوره تونبوری بود. او در دوره آخرین پادشاه آیتایا عضو نیروی گارد دربار نیز به شمار می آمد و تا آخر عمر خود به عنوان یک فرمانده ارشد ارتش در جنگ های مختلف سیام با برمه شرکت داشتند. پس از او برادر کوچکترش به نام «آقای» که در زمان حکومت رامای دوم می زیست به عنوان ششمین شیخ الاسلام سیام ریاست مسلمانان این کشور را بر عهده گرفت.

«چولانیان» فرزند شیخ الاسلام «کان کو» هفتمین شیخ الاسلام سیام بود که در کنار مسوولیت مذهبی خود به عنوان شیخ الاسلام یک نظامی عالی رتبه و یک دیپلمات ارشد وزارت خارجه این کشور نیز به شمار می آمد. او که علاوه بر تحصیلات علوم اسلامی که در نزد پدر و سایر ایرانیان آموخته بود با آیین بودایی نیز آشنایی داشت و فرماندهی لشکر سیام در حمله علیه لشکر برمه در منطقه «پوکت» و «سارابوری» را بر عهده داشت. «چولانام» که به میرزا محمدتقی نیز شهرت داشت از فرماندهان عالی رتبه نیروهای گارد محافظ شاه بود که به عنوان هشتمین شیخ الاسلام تایلند برگزیده شد «چولانای» یا محمدباقر «چولاسن» یا میرزا غلامحسین «چولاسن» یا احمد چولا «چولا قاسم احمد چولا» «چولاسان احمد چولا» شیخ الاسلام های شیعی و ایرانی تبار بعدی بودند که هر یک علاوه بر ریاست عالی به امور مسلمین سیام، در ارتش و وزارت امور خارجه و دادگستری نیز مناصب و موقعیت برجسته ای بر عهده داشتند. (۲۳)

شاخه بودایی از نوادگان شیخ احمد قمی بویژه خانواده «بوناک» نیز از خانواده های صاحب منصب و متنفذ تایلند به شمار می روند که طی قرن گذشته تاکنون در مناصب عالی حکومتی همچون نایب السلطنه، وزیر خارجه، وزیر دفاع رئیس مجلس و بسیاری از پست های کلیدی را در این کشور بر عهده داشتند.

در پی تصرف و الحاق مناطق مسلمان نشین پتانی دارالاسلام به تایلند و به دنبال آن اقدام دولت مرکزی نسبت به جابه جایی جمعیت مسلمانان سنی ساکن در این مناطق به نواحی مرکزی و همچنین تغییر نظام سیاسی کشور از سلطنت مطلقه به مشروطه و نظام دموکراسی نحوه انتخاب و گزینش شیخ الاسلام که قبلا از طریق شخص پادشاه و از میان خانواده ایرانی تبار و شیعه مذهب شیخ احمد قمی انتخاب می شدند، تغییر یافت. بر طبق مواد قانون اساسی مربوط به حمایت از آزادی های مذهبی، شیخ الاسلام به عنوان مشاور پادشاه در امور اسلامی به شمار آمده و از طریق آراء کمیته های اسلامی انتخاب می گردد. این روند جدید از گزینش شیخ الاسلام موجب گردید تا پس از ۳۵۰ سال که منصب شیخ الاسلامی توسط شیعیان و نوادگان شیخ احمد قمی اداره می شد به اهل سنت این کشور منتقل گردد.

ادامه حضور و نفوذ ایرانیان و نوادگان شیخ احمد قمی در مناصب حکومتی بویژه نهاد شیخ الاسلامی موجب تاثیر گذاری هر چه بیشتر فرهنگ ایرانی و شیعی در این کشور را فراهم آورد.

در این دوره به دلیل امکانات و اختیاراتی که شیعیان بر عهده داشتند ساخت و ساز مساجد و مدارس دینی گسترش یافت. علاوه بر مسجد «تانسون» ساخت مدرسه دینی، ساخت «امام باره»، مسجد «پتونگ» تام الاسلام، مسجد «فلاح» و مسجد «امام صادق (ع)» در این دوره انجام گرفت. هم اکنون برخی از بناها و

عمدتا از میان اهل سنت این کشور بودند به مذهب شیعه گرویده و به جمع اقلیت شیعه در این کشور افزوده شدند. هم اکنون بیش از ۶۰ درصد از جمعیت قریب به پنجاه هزار نفری شیعه در تایلند را شیعیان جدید یا شیعیانی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به این مذهب روی آورده اند تشکیل می دهند. تاثیر انقلاب اسلامی بر روی شیعیان قدیم این کشور نیز قابل توجه بوده است. این گروه نیز جامعه ای بسته و پای بند به سنت های قومی و قبیله ای خود بودند نیز ضمن تقویت گرایشات مذهبی خود به اصلاح برخی عقاید التقاطی و غیر شیعی خود پرداختند. تعدادی از جوانان شیعه از میان هر دو گروه جهت تحصیل علوم دینی به ایران سفر کردند و پس از بازگشت به امر تبلیغ امور مذهبی و فرهنگی شیعیان مشغول گشتند. برخلاف شیعیان قدیم تایلند که عمدتاً ایرانی تبار و در ناحیه مرکزی بانکوک سکونت دارند شیعیان جدید از میان اقوام تایی، مالایی و پاکستانی بوده و در بانکوک، مناطق جنوب و بسیاری از مناطق دیگر پراکنده اند. مساجد، حسینیه ها و انجمن های فرهنگی پایگاههای اصلی شیعیان تایلند به شمار می آید که در آن اجتماع کرده و به فعالیت های دینی و مذهبی خود می پردازند.

محرم در تایلند
حضور پررنگ و مؤثر ایرانیان در دربار آیوتایا و تلاوم هر چند کم رنگتر آن در عصر تونبوری و بانکوک علاوه بر فراهم آوری زمینه های معرفی و گسترش مذهب شیعه و بسیاری از سنت های فرهنگی و مذهبی ایرانیان، تاثیرات فرهنگی دیگری همچون نفوذ برخی واژه های فارسی، غذاها و پوشاک ایرانی، ترجمه برخی آثار ادبی، ترویج عقاید عرفانی عرفا و اندیشمندان شیعی و ایرانی را نیز در پی داشت.

مراسم محرم و سنت های مربوط به عزاداری در دهه محرم در میان شیعیان بویژه شیعیان قدیم تایلند از مهمترین و ماندگارترین بخش از حیات فرهنگی شیعه در تایلند به شمار می آید.

این مراسم و سنت ها علاوه بر نقش مؤثر و سازنده آن در حفظ هویت شیعی تایلند در تحولات سیاسی این کشور نیز تأثیر گذار بوده است. محمدربیع؛ واقعه نویس و منشی هیات های سفارتی ایران که در ۱۶۸۵ م از سوی شاه سلیمان صفوی و در پاسخ به اعزام هیاتی سفارتی به ریاست یک ایرانی به عنوان سفیر از سوی پادشاه وقت آیوتایا اعزام دربار «نارای کبیر» پادشاه مقتدر سیام شله بود در این خصوص در کتاب خود یعنی «سفینه سلیمانی» چنین می گوید:

«در زمان سلطنت و اقتدار این شاه (نارسون) قریب به سی کس از مردم ایران در آنجا به زیادتی انتفاع مسکن می نمایند و هر یک را خانه و جایی را در نهایت رعایت و عزت می کرده اند و به هر یک خدمتی مرجوع می دارند. چون پادشاه حال (نارای کبیر) بحد تمیز می رسد همیشه به خانه مردم ایران میامده و از اکل و شرب و طور وضع ایشان محظوظ می شده و از آنجا

ظهور انقلاب اسلامی در ایران، روح و جان تازه ای به مذهب شیعه در تایلند بخشید و فصل جدیدی از حیات شیعه در تایلند شکل گرفت. در این دوره علاوه بر شیعیان ایرانی تبار که به شیعیان قدیم معروفند جمعی از مشتاقان و علاقمندان به انقلاب اسلامی و امام خمینی (ره) به جمع اقلیت شیعه در این کشور افزوده شدند.

اماکن مذهبی شیعه در تونبوری که بخش قدیمی شهر بانکوک محسوب می گردد، در کنار قبرستان و مسجد قدیمی تانسون، جزیی از آثار تاریخی و جاذبه های گردشگری این شهر به شمار می آید. با توسعه و گسترش جمعیت در دو ناحیه مسکونی شمالی و جنوبی رودخانه چائوپرایا که متشکل از شهر تونبوری و ناحیه بانکوک بود به یکدیگر متصل شد و شهر تونبوری نیز بخشی از کلان شهر بانکوک محسوب شد.

هر چند شیعیان تایلند در دوره تونبوری «۱۷۶۰-۱۷۸۲ م» و همچنین بخشی از دوره بانکوک یعنی تا پایان دوره آخرین شیخ الاسلام شیعی «۱۹۳۲ م» نقش و جایگاه با اهمیتی را در این کشور بر عهده داشتند ولی به مرور زمان با از دست دادن موقعیت های دولتی خود و روی کار آمدن شیخ الاسلام های سنی، جامعه شیعه به انزوا کشیده شد و این امر در کنار گسستگی فرهنگی و مذهبی آنان با دیگر جوامع شیعی بویژه ایران و اختلاط نژادی و قومی آنان با اقوام بودایی و غیر ایرانی موجب گشت تا بسیاری از شیعیان ایرانی تبار در این کشور که عمدتاً در منطقه قدیمی شهر بانکوک - چاران پارت - و در اطراف امام باره، مسجد تانسون، مسجد پتونگ تام، مسجد فلاح ساکن بودند باریشه های فرهنگی و مذهبی خود فاصله گیرند.

دوره پس از انقلاب اسلامی
ظهور انقلاب اسلامی در ایران، روح و جان تازه ای به مذهب شیعه در تایلند بخشید و فصل جدیدی از حیات شیعه در تایلند شکل گرفت. در این دوره علاوه بر شیعیان ایرانی تبار که به شیعیان قدیم معروفند جمعی از مشتاقان و علاقمندان به انقلاب اسلامی و امام خمینی (ره) که

اطوار فرامی گرفته و بعد از فوت والدش (شاه پراسات تونگ) حسب الوصیه پسر بزرگ او (برادر نارای به نام پرنس جای) را به سلطنت می نشانند و این پادشاه رشک بر آن می برده و به فکر دفع برادر می افتد... و بامداد به خلوتگه برادر رفته و او را به قتل رسانیده و عم خود (بنام پرنس سوماراچا) را به مسند می نشانند و بعد از چندی قریب به صد نفر از مردم ایران در آن ولایت به هم می رسند و نیز فکر دفع عم افتاده با مردم ایران و فرنگیان تمهید کرده در محرم مردم ایران را به ترمز به باز داشته و با ایشان قرار داده بود که شماروزی که با جمعیت به حضور شاه می روید من نیز از عقب با جمعیتی خواهم آمد... مردم ایران در این هنگام فرصت را غنیمت کرده و به بهانه تفرقه با جمعیت تمام داخل خانه پادشاه می شوند و شروع به جنگ و جدال نموده خانه شاه را به توب گرفته کار را بر او تنگ می گیرند. و چون شاهزاده (نارای) می رسد فریاد بر آورده و به مردم ایران می گوید یا علی یا علی بگوئید و شهر محرم الحرام ۱۰۶۸ م بر مسند سلطنت می نشیند. (۲۴)

یکی از فرانسویانی که در دهه ۱۶۸۰ م از سیام دیدار کرد و در خلال مراسم سوگواری شیعیان در ایام عاشورا شاهد آن بود، مشاهدات خود را که حاکی از بردباری و تعامل غیرمسلمانان تایلندی نسبت به سایر ادیان و وفاداری شیعیان مسلمان جامعه سیام نسبت به مذهبشان است، این گونه بیان می دارد:

«مورها (۲۵) به افتخار پیامبرشان محمد (ص) و فرزندش برای هشت روز چراغانی بزرگی راه انداختند. آنها مراسم را با تشریفات ساعت ده شب قبل طی مراحل خاص شروع می کردند و در این مراسم دو هزار نفر شرکت داشتند. آنها با خود شمایل آراگاههای آن دو بزرگ را حمل می کردند. از آن جمله قفس هایی (۲۶) بود که با پارچه های رنگی پوشیده شده بودند و توسط مردانی حمل می شد که با موزیکی که از طبل و سنج بر می خواست قدم های خود را هماهنگ می کردند. حرکت این اجسام بزرگ از آن فاصله ای که مادر حال دیدن بودیم با در نظر گرفتن این موضوع که حاملان آنها دیده نمی شدند باعث تعجب بود. در رأس این گروه کسانی بودند که سه یا چهار اسب را به جلو می راندند که با اشیاء مختلف آذین بندی شده بود. در عقب این افراد کسانی بودند که چراغ هایی در دست داشتند که محیط را روشن کرده بود و آهنگ هایی می خواندند که حالتی عجیب داشت. این مراسم با همان شغف تا چند شب تا ساعات پنج صبح ادامه داشت. اینکه این افراد چگونه برای پانزده تا شانزده ساعت این اجسام را به طور منظم حمل می کردند باورش بسیار مشکل است. و نوحه خوانان تا آنجا که می شد صدایشان را بالا می بردند و تا آنجا که توان داشتند می خواندند. بقیه مراسم به نظر می آمد که با آرامش همراه بود. بعضی جلوی این خوانندگان قدم بر می داشتند طوری که دور تابوت هایی که روی دوش هشت مرد حمل می شد حلقه زده بودند. جمع زیادی

□ امروزه هر چند از حضور مقامات عالی رتبه دولتی در مراسم عزاداری شیعیان قدیم خبری نیست ولی از اهمیت آن چیزی کاسته نشده است. «امام باره»، «مسجد قودی لنگ»، «مسجد فلاح» و «مسجد پتونگ تام الاسلام» چهار مرکز اصلی برپایی مراسم سنتی عزاداری شیعه قدیم تایلند به شمار می رود که با اندکی تغییرات مثبت نسبت به گذشته با شور و حالی وصف ناپذیر اجرامی گردد.

از زن و مرد در این مراسم دیده می شنند که از این فعالیت چنین برداشت می شد که از زمانی که ایرانیان به سیام قدم گذاشتند توانسته بودند مردم زیادی را به طرف اسلام جذب کنند. هر چند این موضوع حقیقت دارد که مردم سیام به مراسم ها و دیدن آنها علاقه زیادی دارند ولی نباید فراموش کرد که مورها با شکوه خاصی به مراسم خود می پرداختند. (۲۷)

نکته جالب توجه این که به دلیل نقش و موقعیت شیعیان و ایرانیان در دربار، مراسم محرم به یک مراسم رسمی و حائز اهمیت تبدیل شده بود. پادشاهان وقت و دیگر مقامات عالی رتبه در این مراسم شرکت جسته ناظر آن بودند. اطلاق کلمه «چاوسین» در برخی اشعار و آثار ادبی تایلند به ایرانیان و شیعیان این کشور؛ همانند اشعاری که منتسب به «رامای اول» سرسلسله خاندان چاکری (سلسله حاکم)، به مسلمانانی که از امام حسین (ع) پیروی و برای او عزاداری می کردند اطلاق می شده است. در برخی از این اسناد، از واژه «چاوسین» مترادف کلمه شیعه استفاده می گردید و از این دو واژه یک معنا و مفهوم واحدی برداشت می شد. دلیل نامگذاری شیعیان آیوتایا به چاوسین این بود، که شیعیان ساکن در آیوتایا در ایام محرم در مساجد و حسینیه های خود جمع می شدند و به عزاداری امام حسین (ع) پرداخته و فریاد «یا حسین یا حسین» سر می دادند که این فریادها به گوش شنونده غیرمسلمان و بودایی تایلند «چاوسین» شنیده می شد و بمرور زمان این لفظ به جامعه شیعه اطلاق گردید. (۲۸)

همچنین در یکی از معابد قدیمی بودایی بانکوک تصاویر نقاشی شده مربوط به مراسم عزاداری شیعیان

در ماه محرم بر روی دیوار آن نقش بسته است که در آن جمعی را که در حال عزاداری بوده و با سرهای برهنه به گرداندن تابوت و ذوالجنح مشغول بوده و پادشاه و ملازمان نیز ناظر این مراسم اند، دیده می شود. (۲۹)

پس از مهاجرت شیعیان از آیوتایا به تونبوری و بانکوک با توجه به اینکه طی این دوره یعنی تا سال ۱۹۳۲ م نهاد شیخ الاسلامی در اختیار شیعیان ایرانی تبار و نوادگان شیخ احمد قمی بود اجرای مراسم عزاداری محرم توسط شیعیان با حضور پادشاهان وقت و سایر مقامات و به صورت یک مراسم شناخته شده و حائز اهمیت برگزار می گردید. رامای نهم یعنی پادشاه فعلی تایلند که بیش از پنجاه سال است که بر این کشور حکم می راند تا کمتر از سی سال پیش نیز به همراه ملکه در مراسم شب هفتم محرم که در محل امام باره در بانکوک برگزار می شد شرکت می جست و با پوشیدن آب مقدس بر روی گداخته های آتشی که عزاداران از روی آن عبور می کردند این مراسم را به طور رسمی افتتاح می کرد و ساعت ها نظاره گر عزاداری شیعیان در این محل بود.

امروزه نیز هر چند از حضور مقامات عالی رتبه دولتی در مراسم عزاداری شیعیان قدیم خبری نیست ولی از اهمیت آن چیزی کاسته نشده است. «امام باره»، «مسجد قودی لنگ»، «مسجد فلاح» و «مسجد پتونگ تام الاسلام» چهار مرکز اصلی برپایی مراسم سنتی عزاداری شیعه قدیم تایلند به شمار می رود که با اندکی تغییرات مثبت نسبت به گذشته با شور و حالی وصف ناپذیر اجرامی گردد. این چهار مسجد به فاصله نزدیک از هم در منطقه «چاران پارت» که در گذشته بخشی از شهر تونبوری و امروزه نقطه مرکزی و قدیمی شهر بانکوک به شمار می آید واقع شده است. این مراکز طی شب های محرم بویژه شب های هفتم، هشتم، نهم و دهم محل اجتماع صدها و هزاران شیعه عزاداری است که از مناطق مختلف این شهر جهت شرکت در مراسم عزاداری به این مکان ها می آیند. مراسم اصلی و عمده به شب های هفتم و شب دهم محرم اختصاص دارد که مرکز برپایی آن امام باره و مسجد قودی لنگ است که هر یک بیش از یک قرن قدمت دارند. در مراسم شب هفت که از ساعت ۱۲ نیمه شب آغاز و تا سپیده دم صبح ادامه می یابد عزاداران که توسط دو آلی سه نوحه خوان اصلی هدایت و کنترل می شوند با آداب خاصی به مرثیه خوانی و عزاداری می پردازند. افرادی با بازوبند و سربندهای سفید که همانند غلامان، زنگوله ای نیز به پا داشته و به دیوانگان حسینی شهرت دارند با فریادهای «یا حسین یا مظلوم یا شهید» با پاهای برهنه از روی گداخته های آتش که در گودالی به طول دو متر تعبیه شده است رد می شوند. اسب سفیدی نیز که هر ساله از ارتش تایلند اجاره می گردد با پوشش و تزیینات خاص در جلوی دسته عزاداری به حرکت در می آورند. نوحه خوانان مرثیه فارسی را که بالحن تایلندی در آمیخته اند و به سختی برای فارسی زبانان قابل فهم است با آهنگی دلسوز خوانند و عزاداران که به جهت

تکرار این مرثیه که بعضاً از اشعار محتشم کاشانی است آن را حفظ کرده اند بدان پاسخ می دهند. این مراسم ترکیبی است از سنت های عزاداری شیعیان هند و ایرانیان ساکن مازندران و گیلان در نواحی شمالی کشور. دلیل واضح این آمیختگی این است که در دوره شیخ احمد قمی و برادرزاده اش محمد استرآبادی و همچنین عبدالرزاق گیلانی که پست ها و مناصب عالی حکومتی در اختیار ایرانیان بود جمع زیادی از ایرانیان که در بمبئی ساکن بوده و اصالتاً از مناطق شمالی ایران بودند به سیام آورده شدند تا در بخش های مختلف به کار گماشته شوند. ساخت نوع خاصی علم و کتل که با گل های خوشبو و معطرترین شده، پخت انواع غذا و پوشیدن لباس سیاه در دهه محرم از دیگر سنت های رایج در میان شیعیان قدیم تایلند به شمار می رود. مراسم شب عاشورا که از اواسط شب آغاز و تا غروب روز بعد یعنی شام غریبان ادامه می یابد با مرثیه خوانی عزاداری طی می شود و تمام اعضاء خانواده از کوچک و بزرگ در این مراسم شرکت می کنند. مسوولیت بخش های مختلف مراسم در شب های محرم بویژه شب هفتم و دهم همانند در سنت کردن و گرداندن علم ذوالجناح، مرثیه خوانی، پذیرایی و... برعهده افراد و خانواده های خاصی است که معمولاً این وظایف به صورت موروثی در خاندان آنان باقی مانده و سایر افراد حق دخالت در این امور را ندارند.

آنچه ذکر شد بخش هایی از مراسم و سنت هایی است که امروزه نیز در مساجد و محافل شیعیان قدیم تایلند اجراء می شود. شیعیان جدید و همچنین شیعیان قدیمی که به دلیل اختلاط با نسل جدید شیعه، رویکرد تازه ای به مراسم محرم پیدا کرده اند در مراکز و مساجد متعددی که در بانکوک و شهرهای مختلف بویژه در استان های جنوبی این کشور به شیوه های مرسوم و رایج در ایران به عزاداری می پردازند. محرم و مراسم شورا انگیز عاشورا در مناطق و شهرهای مختلف از جمله «ناخان سیتامارات»، «ستون»، «پتالونگ» و «یالا» در جنوب تایلند و مساجد امام علی (ع)، دارالقرآن، مسجد الهدی، حسینیه باب الحوائج در بانکوک شور و حال وصف ناپذیری برخوردارند. یقیناً آنچه که توانسته است پیوندها و علقه های مذهبی و فرهنگی جامعه شیعه تایلند را چه در گذشته و چه در زمان حال به درستی حفظ و تقویت نماید تأثیرات معنوی و عاطفی محرم در میان شیعیان در این کشور است.

تأثیراتی که توانسته است این اقلیت کوچک را در برابر موج غالب فرهنگ غربی و بودایی در این کشور حفظ کرده و زیباترین و خالصانه ترین احساسات شورانگیز و حماسی مذهب شیعه را در سرزمین های دور به نمایش درآورد.

۱۶- سفینه سلیمانی، محمدربیع، به کوشش دکتر عباس فاروقی، چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
 ۱۷- "Thiland and the Isamic world" - ۱۷
 منتشره از سوی دفتر شیخ الاسلام تایلند، ۱۹۹۶.
 "The Persian presence in Southest Asia" از دکتر اسماعیل مارسین کوسکی، استادیار دانشگاه بین المللی اسلامی مالزی، مقاله ارائه شده به سمینار تاریخ روابط فرهنگی ایران و تایلند، بهمن ۱۳۸۱، دانشگاه سربناخرین و بیروت بانکوک و راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بانکوک.
 ۱۸- همان.

19- "A Genealogical

Narrative of Shikh Ahmad Qomi" by Oudaya Bhanuwongse 1995 Bangkok

۲۰- تحولات تاریخی محله های ایرانی نشین در ایوبتایا، خانم دکتر پاپون؛ استاد دانشگاه سربناخرین و بیروت بانکوک. مقاله ارائه شده به سمینار تاریخ روابط فرهنگی ایران و تایلند، بهمن ۱۳۸۱، دانشگاه سربناخرین و بیروت و راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بانکوک.

۲۱- کارگزاران هندو- ایرانی در بار سیام، نوشته دکتر چولیس پونگ؛ استاد تاریخ دانشگاه چولالونکارن بانکوک به نقل از خلاصه ترجمه فارسی کتاب توسط راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بانکوک، ۱۳۸۲.

۲۲- چولا راجاموتتری در زبان تایلندی به شیخ الاسلام اطلاق شده و ظاهر آریسه چولا از لفظ فارسی شورا اخذ شده است.

۲۳- مجله اخبار مجلس شیخ الاسلام تایلند، منتشره از سوی دفتر شیخ الاسلام، شماره پانزده سال ۲۰۰۳؛ مقاله شرح حال هفده تن از شیخ الاسلام های تایلند، ترجمه راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بانکوک ۱۳۸۵.

۲۴- سفینه سلیمانی- محمدربیع، به کوشش دکتر عباس فاروقی، چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۸
 صص ۹۶-۹۹.

۲۵- مورها در منبع غربی به مسلمانان ایرانی هندی و مالایی ساکن در تایلند و دیگر نواحی منطقه اطلاق است.

۲۶- ظاهر منظور همان تابوت است.

The Persian Presence in Southest Asia - 27
 by Dr. m. Ismail Marcinkowski

مجموعه مقالات سمینار تاریخ روابط ایران و تایلند، بهمن ۱۳۸۱ دانشگاه سربناخرین و بیروت بانکوک.

۲۸- «قودی چاران پارت»، «تاریخچه منطقه شیعه نشین تونبور، نوشته آقای شاتری نون تاقیس، ترجمه، راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران- بانکوک، ۱۳۸۲.

۲۹- برای اطلاع بیشتر مراجعه کنید به فیلم مستند «سفینه ایمان» تهیه شده توسط راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بانکوک و نمایندگی سیمای جمهوری اسلامی ایران در کولامپور، خرداد ۱۳۸۲.

۱- پژوهشگر مطالعات فرهنگی شرق آسیا.
 ۲- مراجعه کنید به «موسوعه دورالعالم الاسلامی و رجالها»، شاکر مصطفی، چاپ بیروت، ۱۴۰۹ هجری؛ «الشیعه فی اندونسیا»، محمداسد شهاب، چاپ بیروت، ۱۳۹۵ هجری؛ «اطلس تاریخ اسلام»، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۷۶. «اسلام در جنوب شرقی آسیا»، ام بی هوکر، ترجمه. حیدرپور، چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۸.

۳- «نهضت های نوین اسلامی در اندونزی» دلپارنوتز، ترجمه، ایرج رزاقی، چاپ و انتشارات استان قدس رضوی، ۱۳۷۰، «تاریخ جنید اندونزی»، ام ریگنس، ترجمه عبدالعظیم هاشمی نیک، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی.

۴- «موسوعه دورالعالم الاسلامی و رجالها»، جلد سوم، شاکر مصطفی، بیروت، ۱۴۰۹ هجری.

۵- «الشیعه فی اندونسیا»، محمد اسدشهاب، چاپ بیروت، ۱۳۹۵ هجری.

۶- همان.

۷- همان.

۸- "Measuring the Effect of Iranian-
 Mysticism on southeast Asia"

مجموعه مقالات سمینار بررسی تأثیر عرفان ایرانی در شرق آسیا، دانشگاه اسامش بانکوک و راینزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بانکوک، اسفند ۱۳۸۲.

۹- سرزمین هزاران جزیره، نوشته وحید مازندرانی، انتشارات دهخدا، ۱۳۴۵.

۱۰- نفوذ ادبیات فارسی در مالزی، دکتر عفان سلجوقی، دانشگاه ملی مالزی به نقل از مجله فرهنگ و مردم شماره ۱۵۷، سال ۱۳۵۳، وازه های فارسی دخیل در زبان مالایو، محمدخوش هیکل آزاد، انتشارات مرکز گسترش زبان فارسی، ۱۳۷۷.

۱۱- Celebration of Muharram is an art

مقاله مراسم محرم به مثابه یک هنر، نوشته محمد ظفر اقبال؛ استاد بخش فارسی دانشگاه شریف، هدایت الله جاکار تا به نقل از مجله «جاکار تاپست»، شماره اکتبر ۱۹۹۶.

۱۲- همان.

۱۳- همان.

۱۴- مقاله «دور از دشت کربلا» تأثیر نهضت های محلی ایرانی و هند در مراسم ماه محرم در کارائیب، نوشته پیتز چلکوفسکی، مجله چشم انداز شماره اول آبان ۱۳۷۳.

15- Ayutthaya